

TBNT

EXEGESIS

**PERSPECTIVE TEOLOGICE
ÎN NOUL TESTAMENT**

**O INTRODUCERE ÎN TEOLOGIA BIBLICĂ
A NOULUI TESTAMENT**

Octavian Baban

TEME ȘI ACCENTE TEOLOGICE

ÎN NOUL TESTAMENT

O INTRODUCERE ÎN TEOLOGIA BIBLICĂ
A NOULUI TESTAMENT

TEME ȘI ACCENTE TEOLOGICE	5
ÎN NOUL TESTAMENT	5
O INTRODUCERE ÎN TEOLOGIA BIBLICĂ	5
A NOULUI TESTAMENT	5
CONTRIBUȚII MAJORE ÎN DEZVOLTAREA TEOLOGIEI BIBLICE	9
<i>Reforma și teologia biblică</i>	<i>9</i>
<i>Contribuția lui Johann Philipp Gabler</i>	<i>13</i>
<i>Contribuția lui William Wrede.....</i>	<i>14</i>
<i>Contribuția lui Rudolf Bultmann</i>	<i>16</i>
<i>Contribuția lui Heikki Räisänen</i>	<i>17</i>
<i>Contribuția lui I. Howard Marshall.....</i>	<i>19</i>
ATITUDINI RĂSĂRITEAN-ORTODOXE FAȚĂ DE TEOLOGIA BIBLICĂ.....	21

CONTRIBUȚII MAJORE ÎN DEZVOLTAREA TEOLOGIEI BIBLICE

Reforma și teologia biblică

În ciuda dorinței lor exprese de a construi o teologie biblică ca răspuns la teologia scolastică romano-catolică, reformatorii nu și-au definit prea limpede metodele de studiu biblic. De exemplu, Luther și-a declarat intenția într-un limbaj destul de strict, care nu recunoștea nuanțele literare ale unui text, nici figurile de stil, nici discuțiile gramaticale extinse, ci susținea pur și simplu existența unui sens clar, literal, ușor de identificat:

Cuvintele nu pot avea mai multe sensuri, ci doar pe cel mai simplu, pe care îl numim sensul literal, natural... Nu putem admite că Scriptura sau Cuvântul lui Dumnezeu are mai mult de un înțeles... Nu avem voie să introducem vreo... metaforă, înțelesuri figurate în textul Scripturii, decât dacă însușirile specifice ale cuvintelor ne obligă să facem așa... Dacă ne-am îndepărta de cuvintele simple, pure, și am accepta inferențe și figuri de stil oriunde dorim... atunci nimeni nu ar mai fi în stare să ajungă la vreo concluzie sigură... cu privire la nici un articol de crez¹.

Luther nu doar formulează câteva principii de analiză istorică a textului, ci dovedește în astfel de pasaje și un anumit reduționism exegetic. El afirmă clar inteligibilitatea sensului primar și o face concomitent cu negarea existenței sensurilor multiple, care uneori ar putea fi chiar mai bogate decât sensul intenționat inițial de către autor. El neagă existența unui *sensus pleniorum* detectabil în text și

¹ Luther, citat de W. G. Kummel, *The New Testament: The History of the Investigation of its Problems*, Nashville, TN: Abingdon, 1972, 22-23.

asigurat de autorul divin sau de interpretul ulterior care poate invoca, și el, inspirația divină, anume în actul de interpretare.

Dacă asemenea poziții sunt clare și ușor de înțeles, mai dificil este de înțeles disponibilitatea lui Luther de a forța înțelesul direct sau „natural” al unui text prin considerații extratextuale, de tip dogmatic (o dogmatică protestantă, de data aceasta). Astfel, el afirmă principiul priorității credinței înaintea celui al analizei, după cum se poate vedea în lucrarea sa, *De fide*, din 11 septembrie 1535:

Scriptura nu trebuie înțeleasă în contra lui Hristos, ci în acord cu Hristos. De aceea, Scriptura trebuie să se refere la el, ori, altminteri, nu suntem în posesia a ceea ce spune Scriptura. Dacă adversarii apelează la Scriptură contra lui Hristos, noi vom apela la Hristos împotriva Scripturii... Dacă apare o situație în care să hotărâm dacă Hristos ori Legea trebuie trecută cu vederea, trebuie să o spunem, Legea trebuie desconsiderată, nu Hristos².

Principiul la care face apel Luther în acest citat este principiul interpretării hristocentrice a Vechiului și Noului Testament (un principiu creștin de bază, admis și de Părinții Bisericii). Luther nu este departe de evaluările Părinților, nici când admite că nevoia de atenție hermeneutică deoarece și drept-credincioșii și ereticii se folosesc de aceeași Scriptură ca să ajungă la concluzii diferite (o observație apropiată de hermeneutica cititorului pe care o afirmă teoriile moderne). Deosebirea de interpretare rezidă în presupuzițiile cititorului și în tradiția interpretării apostolice, Biserica fiind

² G. Ebeling, „The Meaning of „Biblical Theology””, în E. Ebeling, *Word and Faith*, London: SCM, 1963, 82 (Cf. D. Fuller, „Biblical Theology and the Analogy of Faith”, în R.A. Guelich (ed.), *Unity and Diversity in NT Theology. Essays in Honor of George E. Ladd*, Grand Rapids, MI: Eerdmans, 1978, 195-213).

depozitara interpretării drepte, pe când ereticii răstălmăcesc textul biblic³.

Ca o scurtă paranteză, într-o metaforă faimoasă, Irineu a explicat în imagini foarte vii posibilitatea interpretărilor eronate. Pentru el distorsionările ereticilor sunt la fel ca cele ale unui rege inteligent care poate să reconstituie din fragmentele unui mozaic împrăștiat, atât imaginea unui câine, cât și pe aceea a unei vulpi, susținând în ambele cazuri că reconstituirea este corectă deoarece în ambele situații s-au folosit toate fragmentele mozaicului original⁴. Vasile cel Mare remarca faptul că „dacă contestăm obiceiurile nescrise [adică, tradiția], pretinzând ca nu au importanță, vom mutila evanghelia în mod fatal, indiferent de intențiile noastre; ori vom reduce evanghelia doar la cuvinte goale”⁵; iar cuvintele goale, luate în afara mărturiei Bisericii, sunt expuse distorsionării⁶. Tertullian face și el observații asemănătoare⁷. Cu alte cuvinte, posibilitatea reconstituirii credibile a sensului cârților biblice se bazează în mod fundamental pe interacția cu gândirea teologică și cu mărturisirea Bisericii.

În concluzie, s-ar putea afirma că, deși M. Luther și J. Calvin au avut o contribuție imensă în recuperarea mesajului biblic și în eliberarea interpretării biblice de sub dominația filosofilor scolastice, ei nu au

³ O. Baban, „Locul Bibliei în închinarea Bisericii Ortodoxe”, *Creștinul Azi. Supliment Teologic*, vol. III, 1 (2002), 24-31; articolul a apărut și în limba engleză, O. Baban, „The Bible in the Life of the Orthodox Church”, in Ian M. Randall (ed), *Baptists and the Orthodox Church. On the Way to Understanding*, Praga: International Baptist Theological Seminary, 2003.

⁴ Irineu, *Împotriva ereziilor*, 1.8., 1.9.4.

⁵ Vasile cel Mare, *Despre Duhul Sfânt*, 27.66.

⁶ Cf. Vincent din Lérins, *Commonitorium*, 2.

⁷ Tertullian, *Prescripții împotriva ereticilor*, 39. „Cred că pot zice, fără teamă de contradicție, că prin voia lui Dumnezeu Scripturile înseși au fost așa aranjate încât să poată furniza material și ereticilor. Pentru că dacă nu ar fi Scriptură, nici erezie nu ar fi...”; *idem*, *Prescripții împotriva ereticilor*, 15-17: ereticii „pretind că se bazează pe Scriptură...” dar ei folosesc o exegeză falsă care deformează adevărul: „ei se bazează pe pasaje pe care le asamblează într-un context fals, sau le interpretează bazați pe ambiguitatea lor”.

construit o definiție, o metodologie sau o agendă foarte clare pentru teologia biblică. Dimpotrivă, de pe poziția proprie, opusă teologilor romano-catolici, deși au dorit o autonomizare a interpretării textului biblic, au afirmat un alt set de dependențe și convingeri apriorice, aproape la fel de redutabil ca și cel al Bisericii Romano-Catolice.

Din această cauză, teologia biblică încă nu reușește să rezolve pe deplin problema asigurării obiectivității analizei biblice: aceasta rămâne, în continuare, un demers aflat undeva între ideologie și obiectivitate biblică⁸. Chiar dacă este acuzat de „obsesia obiectivității”, protestantismul a reușit însă să încurajeze o analiză mai echilibrată a Scripturii, prin intermediul demersurilor de tip teologie biblică, proiecte la care au început să participe tot mai des și tot mai consistent, tot mai mulți teologi din Bisericile tradiționale. Astfel, protestantismul a pus bazele următoarelor proiecte teologice:

⁸ Teologii ortodocși acuză, adesea, acest demers, etichetându-l drept „o obsesie protestantă a obiectivității”. O singură subiectivitate însă este ferită de erori, anume, cea divină. Chiar dacă teologii ortodocși afirmă necesitatea unei doctrine a subiectivității sfinte (sau inspirate, spiritual) a interpreților spirituali ai Bisericii, Părinți sau interpreți ulteriori autorizați, nu se poate evita imperativul creștin al cercetării și verificării tuturor învățăturilor și învățătorilor. Discuția devine, în final, o problemă de ecleziologie: au dreptul alte confesiuni creștine să pună sub semnul întrebării interpretările apărute în ortodoxie, de-a lungul istoriei, și să le analizeze spiritualitatea sau obiectivitatea, sau caracterul scriptural, sau aici apare un nou dogmatism aprioric, o sustragere și de la spiritualitate și de la obiectivitate? Uneori este citat Grigore de Nyssa ca adversar al obiectivității sau al căutării sensului literal al unui text biblic: „Ce lucru mare și vrednic de Dumnezeu se poate ascunde într-o tălmăcire simplistă legată numai de niște slove?”... „Dacă se rămâne numai la tălmăcirea literală nu știu cum s-ar putea aplica Legea într-un chip vrednic de Dumnezeu” (Grigore de Nyssa, *Omiliile la Ecclesiast VII*, în: *Sfantul Grigorie de Nyssa, Scrieri. Partea a doua*, PSB 30, 259; cf. și articolul lui C. Oancea, „Exegeza istorico-critică și teologia biblică ortodoxă: o reevaluare”, *Revista Teologica*, nr. 3 / 2007, 187-202). Exegeza contemporană nu se limitează însă la studiul cuvintelor simple, ci le studiază în context, și cu nuanțele lor culturale, incluzând aici și comentariile patristice. În același timp, sensul literal la care se referă Grigore de Nyssa ca la o primejdie, reprezintă exact sensul neexegetat al textului biblic, neinterpretat în nici un fel, și deci, deschis oricărei interpretări, oricât de subiective ar fi, pe care o are cititorul.

1. Dezvoltarea unei doctrine cuprinzătoare despre învățătura Noului Testament (*summa doctrina de foedere et testamento dei*, cf. Johannes Cocceius, 1603-1669)
2. Compilarea unor colecții de texte din Noul Testament, *dicta probantia*, care să probeze tezele protestante (cf. P.J. Spener, 1635-1705)
3. Dezvoltarea metodelor de analiză istorică și literară a Scripturii (*historical criticism - Historischesgeschichte*: analiză istorică a redacției, analiză a genului literar, analiză retorică, etc.).

Contribuția lui Johann Philipp Gabler

Aproape un secol și jumătate mai târziu, după Reformă, J. P. Gabler a marcat un moment de referință în definirea TBNT. Scriind împotriva teologiei sistematice, așa cum era înțeleasă atunci în Biserica Romano-Catolică, el subliniază că Scriptura este „sursa clară din care se extrage toată cunoașterea adevărată a religiei creștine”, iar teologia biblică trebuie să fie „pură și neamestecată cu elemente străine” și, totodată, distinctă de teologia sistematică unde „fiecare teolog filosofează în mod raționalist despre lucrurile divine, potrivit cu abilitățile sale de timp, vârstă, loc, confesiune, școală, și alți factori similari”⁹.

⁹ J. Gabler, „De iusto discrimine theologiae biblicae et dogmaticae regundisque recte utriusque finibus”, în T.A. Gabler și J.G. Gabler (eds.), *Kleinere theologische Schriften*, vol. 2, Ulm, Germany: Verlag der Stettinischen Buchhandlung, 1831, 179-98; cf. J. Sandys-Wunsch și L. Eldredge, „J.P. Gabler and the Distinction between Biblical and Dogmatic Theology: Translation, Commentary, and Discussion of His Originality”, *SJT* 33 (1980) 133-58, pp. 134, 137, 142. C.T. Craig, „Biblical Theology and the Rise of Historicism”, *JBL* 62.4 (1943), 281-294. D.A. Carson și G.P. Waters subliniază forța extraordinară a demersului lui Gabler (cf. Carson, „New Testament Theology”,

Gabler definește două tipuri de teologii, o teologie biblică „adevărată” (*wahre biblische Theologie*) și o teologie biblică „pură” (*reine biblische Theologie*). Prima trebuia să se ocupe de studiul istoric clasic al creștinismului primitiv, de identificarea a „ce, cum și când” credeau primii creștini, în vreme ce al doilea tip de analiză se ocupa de decantarea conceptelor stabile, specific creștine, studiate adesea prin comparație cu religiile contemporane cu Noul Testament în primul și al doilea secol, astfel încât rezultatele să poată fi folosite la conturarea unei teologii sistematice solide.

Cele două direcții conturate de Gabler vor fi adoptate și urmate cu diferite nuanțe de majoritatea teologilor din secolele 19 și 20. La început, dezvoltând mai ales studiul istoric și canonic al Noului Testament, G. L. Bauer, F. C. Baur, B. Weiss și H. J. Holtzmann au creat tratate cuprinzătoare de TBNT, structurând meticolos teologia autorilor biblici¹⁰. În urma lucrărilor lor, teologia biblică a devenit tot mai consistentă în metodă și tot mai independentă de teologia sistematică, ajungând să rivalizeze cu aceasta în seminarii și dezbateri, și importanță, mai degrabă decât să furnizeze un prim pas spre abordările mai cuprinzătoare ale gândirii de tip sintetic, ori „sistematic”. În același timp însă acestor autori li s-a reproșat o slabă raportare la contextul istoric al primului secol.

Contribuția lui William Wrede

Printre cei care au reacționat față de această direcție de dezvoltare a teologiei biblice s-a numărat și W. Wrede. El dorea să accentueze

DLNTD, 796-97; Waters, *Justification and the New Perspectives on Paul: A Review and Response*, Phillipsburg, NJ: P&R, 2004, 202).

¹⁰ Cf. B. Weiss, *Biblical Theology of the New Testament*, 2 vols., Edinburgh: Clark, 1882; ediția germană - Berlin: Wilhelm Hertz, 1880, 1868, și H. J. Holtzmann, *Lehrbuch der neutestamentlichen Theologie* 2 vols., Tübingen: Mohr - Siel **W. Wrede** și în 1896-97; F.C. Baur, *Vorlesungen über neutestamentliche Theologie*, F.F. Baur (ed.), Leipzig: Fues, 1864; G.L. Bauer, *Biblische Theologie des Neuen Testaments*, 4 vols., Leipzig: Weygand, 1800-1802.

nevoia de contextualizare istorică și culturală a TBNT la realitățile primului secol după Hristos. Pentru el, TBNT ar fi trebuit să fie numită mai degrabă „istoria timpurie a creștinismului și a teologiei creștine”. Conform lui Wrede, teologul biblic explorează istoria și gândirea Noului Testament, fără a fi influențat de agenda teologiei sistematice, deoarece are intenția de a regăsi mesajul și teologia autorilor biblici. În acest demers, baza de cercetare a teologului trebuie să fie cât mai cuprinzătoare, să includă nu doar cărțile din canonul Noului Testament, ci și scrierile extra-canonice, de exemplu, epistolele lui Ignatius¹¹. Wrede considera că dimensiunea istorică a Noului Testament este importantă și că o teologie biblică a Noului Testament trebuie să cuprindă toate aceste lucrări. Pentru el, inspirația divină și canonul sunt idei mai târzii care aparțin secolului 2-3 d.H., în timp ce teologia Noului Testament a fost influențată de toate aceste scrieri timpurii ale creștinătății. Noul Testament conține o diversitate de poziții și idei teologice care s-ar pierde dacă studiul său ar fi limitat doar la cărțile din colecția canonică.

Wrede consideră că teologia Noului Testament nu este la fel de precisă și fixă așa cum este teologia sistematică, și că, în mijlocul acestei varietăți, se poate totuși evidenția un miez teologic esențial: învățăturile lui Isus, Pavel, Ioan și Ignatius (de aici și împărțirea teologiei Noului Testament care include pentru el învățătura lui Isus, a Bisericii primitive, a lui Pavel, a creștinilor dintre neamuri, a lui Ioan, a lui Ignatius. Scrieri cum sunt Apocalipsa, Epistola către evrei, Epistola lui Barnaba, nu aduceau o contribuție distinctă, majoră, pentru Wrede, iar 1 Petru, evangheliile sinoptice și Faptele apostolilor, urmate de 1 Clement, Didahia, scrierile lui Polycarp, Păstorul lui Hermas, epistolele lui Ignatius, le considera ca lucrări ce nu comunică o idee unitară, clară, care să poată fi privită ca normativă pentru teologia Noului Testament¹².

¹¹ W. Wrede, „Task and Methods”, 69, 84-85, 116.

¹² H. Boers, *What is New Testament Theology? The Rise of Criticism and the Problem of a Theology of the New Testament*, Philadelphia, PA: Fortress, 1979, 39-60, esp. 45, 52-53.

Contribuția lui Rudolf Bultmann

Proiectul lui Wrede era foarte dependent de perspectiva istorică și, în același timp, necanonică (extra-canonică) asupra Scripturii. Înainte ca Noul Testament să fie analizat în profunzime din perspectivele propuse de el, tabloul gândirii teologice a vremii însă s-a schimbat. În

R. Bultmann

perioada interbelică (1918-1940) a renăscut interesul pentru o abordare filosofică, de ansamblu, coerentă, a Noului Testament.

În noul context, R. Bultmann a devenit exponentul major al noii orientări, sugerând o interpretare existențialistă a teologiei Noului Testament prin intermediul categoriilor filosofice ale lui M. Heidegger (influențate și de S. Kirkegaard)¹³. În principal, Bultmann s-a ocupat de problema formulărilor teologice folosite în predicarea

Bisericii primare. Exprimarea cunoașterii de Hristos și a mântuirii aduse de el prin cuvintele și conceptele predicării timpurii, adică în termenii Noului Testament, este privită de Bultmann drept limbaj cultural, sau în termenii săi „limbaj mitic”, corespunzător culturii și percepțiilor lumii de atunci. De aceea, el devine un avocat fervent al nevoii de demitologizare și, respectiv, de re-mitologizare a Noului Testament, adică un sprijinitor al ideii de reformulare a adevărilor mântuirii prin prisma experienței și gândirii contemporane. De fapt, ceea ce face Bultmann nu este decât o exegeză și o hermeneutică modernă a mesajului Noului Testament, o citire a teologiei Noului Testament prin prisma culturii moderne (în același timp însă cu cât reformulările moderne sunt mai radicale și mai diferite de limbajul Noului Testament, apare și primejdia trădării mesajului Noului Testament). Prin demersul său, Bultmann a subliniat distincția dintre

¹³ M. Heidegger, *Discourse on Thinking*, trad. J. M. Anderson și E. H. Freund, New York: Harper and Row Publishers, 1966; E. Babor, „Heidegger in His Discourse On Thinking”, în *Holy Name University Graduate School Journal* 13.1 (2002), 29-35.

Geschichte și *Historie*, adică între istorisire (narațiune) și istorie ca atare, între proclamarea faptelor și faptele istorice propriu-zise. Demersul său reprezintă o sinteză remarcabilă între filosofia existențialistă și metoda istoriei religiilor. El încearcă să meargă, în același timp, și dincolo de canonul Noului Testament, extinzând discuția la seria de cărți necanonice (demersul este discutabil însă deoarece cele două domenii sunt clar diferite; din punct de vedere teologic se pot compara totuși, teologiile nou-testamentare și extra-nou-testamentare, pentru a înțelege mai bine demersul canonic în sine și influența masivă a creștinismului în remodelarea gândirii greco-romane).

Mai departe, așa cum observa C. Becker, prin rolul central oferit pentru TBNT „Bart și Bultmann au absolutizat TBNT, ca singurul demers teologic esențial, ca teologie în sine”. De aici și „imperialismul” TBNT asupra celorlalte forme de teologie, începând cu mijlocul secolului XX.

O altă limitare semnificativă a teologiei lui Bultmann este faptul că, în mod esențial, pentru el TBNT este o teologie a lui Pavel și Ioan (numiți și stâlpi ai gândirii Noului Testament); ceilalți autori nu sunt luați în considerație cu aceeași greutate¹⁴.

Contribuția lui Heikki Räisänen

Anii 1990 au fost martorii lansării unei perspective mai largi asupra teologiei biblice. Astfel, H. Räisänen, un cunoscut teolog finlandez,

H. Räisänen

foarte activ în domeniul definirii TBNT, a început să sprijine reîntoarcerea la programul lui Wrede și să accepte că teologia Noului Testament reprezintă „o parte a teologiei ecleziale conștientă de sine”; în același timp, el recunoaște și existența tendințelor contrare care conduc spre înlocuirea ei¹⁵. Îmbinând cele două tendințe, Räisänen a propus două proiecte distincte, dar concurente, ca să ia

¹⁴ R. Bultmann, *Theology of the New Testament*, London: SCM, 1952.

¹⁵ H. Räisänen, *Beyond New Testament Theology*, London: SCM, 1990, 8.

locul TBNT: (a) o istorie a gândirii creștine timpurii și (b) o evaluare analitică, filosofică, etică și teologică a Noului Testament și a semnificației sale. Conform lui Räsänen, o asemenea abordare ar trebui să servească lumea filosofică, în general, și societatea, nu doar Biserica; ar trebui să fie mai mult o evaluare a teologiei Noului Testament în contextul său cultural decât o proclamare a lui Hristos, și, astfel, să se poată integra mai bine în tabloul pluralist și ecumenic contemporan¹⁶.

Alții autori însă apără identitatea TBNT subliniind că studiul istoric nu exclude studiul teologic, și că are sens să se studieze teologia textului canonic al Noului Testament ca mesaj autorizat al Bisericii primare și, chiar mai mult, ca mesaj autorizat și inspirat divin (deoarece canonul nu reprezintă doar o decizie omenească, arbitrară), și că există semne clare că în Noul Testament avem de a face cu o teologie unitară, cu diversitate și unitate¹⁷. Astfel, studiul TBNT este descriptiv¹⁸ (de natură istorică, putând fi studiat și de credincioși și de necredincioși, deși profunzimea înțelegerii s-ar putea să nu fie aceeași, datorită atitudinii cititorului față de text, cât și datorită intervenției hermeneutice a Duhului Sfânt, în cazul celui credincios) și, deși nu este

¹⁶ Räsänen, *Beyond NT*, 146, 158. Ca exemplu este dat volumul lui G. Thiessen, *The Religion of the Earliest Churches: Creating a Symbolic World*, Minneapolis, MN: Fortress, 1999. Cf. recenzia lui K. Paffenroth, „The Religion of the Earliest Churches: Creating a Symbolic World (review)”, *JEChS* 9-3 (2001) 413-414. Potrivit lui Thiessen „Religion is a cultural sign language which promises a gain in life by corresponding to an ultimate reality” (cf. *Beyond NT*, 2). El încearcă să descrie gândirea NT prin trei categorii: mit, etică, ritual, care au creat un mesaj și un limbaj specific.

¹⁷ P. Balla, *Challenges to New Testament Theology: An Attempt to Justify the Enterprise*, WUNT 95, Tübingen: Mohr - Siebeck, 1997.

¹⁸ Caracterul descriptiv și istoric al TBNT este recunoscut. Cf. K. Stendahl, „Biblical Theology”, *IDB* 1, 422, unde Stendahl afirmă că TB se ocupă mai ales de întrebarea „ce a însemnat [atunci]”, decât „ce înseamnă [acum]”. Problema nu este chiar atât de simplă, deoarece, acest „atunci”, când este evaluat „acum”, reprezintă un gen mixt, nu arheologie teologică pură. TB ar reprezenta teologia de atunci, așa cum acest „atunci” este înțeles „acum”, iar reconstituirea aceasta are relativitatea și nuanțele ei, deoarece deosebirea dintre „atunci” și „acum”, poate avea diverse nuanțe și caracteristici.

normativ, el fixează anumite limite clare în înțelegerea mesajului teologic al Bisericii primare. Forța TBNT este aceea de a redescoperi, sau măcar de a explora, gândirea autorilor Noului Testament în contextul ei propriu, cu nuanțele și relațiile ei (TS trece peste aceste nuanțe și construiește cu fermitate un edificiu solid, în prezent, unificator, nu contextualizator, al Scripturii)¹⁹. De aici, și importanța apologetică a TBNT, precum și rolul său de fundament al crezului precum și funcția sa de control asupra afirmațiilor din TS²⁰.

Contribuția lui I. Howard Marshall

I.H. Marshall

Trecerea în revistă a principalelor perspective și metode cu privire la studiul teologiei biblice a Noului Testament nu poate să nu includă, în final, și contribuția aparte a lui I. H. Marshall, unul din cei mai prolifici și profunzi teologi ai Noului Testament din secolul 20. În mod special, în prima decadă a secolului 21, Marshall a publicat câteva studii de anvergură asupra teologiei biblice a Noului Testament²¹. O caracteristică de

¹⁹ L.R. Helyer, *The Witness of Jesus, Paul and John: An Exploration in Biblical Theology*, Downers Grove, IL: IVP Academic, 2008, 26-27. Teologia sistematică se ocupă cu un sistem coerent și bine pus la punct al adevărilor biblice, în timp ce teologia biblică este situațională, contextualizată. Ca atare, Biblia nu a fost scrisă ca un compendiu teologic, ci ca o teologie explorată și consemnată situațional.

²⁰ Evaluarea lui J. Barr este foarte lucidă și realistă: „The concept of biblical theology is a contested concept, and this is likely to remain so” (*The Concept of Biblical Theology: An Old Testament Perspective*, Minneapolis, MN: Fortress, 1999, 605, citat de J.J. Collins, *The Bible after Babel. Historical Criticism in a Postmodern Age*, Grand Rapids, MI: Eerdmans, 2005, 132.

²¹ I.H. Marshall, *New Testament Theology. Many Witnesses, One Gospel*, Downers Grove, IL: InterVarsity Press, 2004; *idem*, *A Concise New Testament Theology*, Downers Grove, IL: InterVarsity Press, 2008; Marshall et al., *Beyond the Bible: Moving from Scripture to Theology*, Acadia Studies in Bible and Theology; Grand Rapids, MI: Baker Academic Press; Milton Keynes: Paternoster, 2004. Opera lui Marshall include, de asemenea,

bază a abordării sale este observația că teologia biblică a Noului Testament dovedește unitate în diversitate și reprezintă un studiu fundamental al mesajului creștin din primul secol. Unitatea evangheliei este asigurată chiar dacă martorii sunt multipli și nuanțele sunt numeroase numeroase. În felul acesta, sunt salvate și mărturia Noului Testament și nevoia de a evalua conținutul divers și nuanțele acestei mărturii.

De asemenea, Marshall subliniază că teologia biblică a NT are un înțeles profund misionar, o orientare evanghelică. El remarcă existența a două etape generale în formularea acestui mesaj: etapa fondatorului (mântuitorul Isus Hristos) și etapa discipolilor, a Bisericii (O. Cullman și E. Kaesemann considerau că Isus se află la centrul istoriei și împarte istoria în timpul dinaintea sa și de după El).

Marshall își împarte lucrarea în șase părți care subliniază atât unitatea tematică și de autor, precum și perspectiva cronologică asupra lor (el afirmă astfel și valoarea canonului NT în interpretarea cărților, precum și relevanța drumului cronologic al teologiei creștine din primul secol). Aceste șase părți sunt următoarele: 1. Introducere; 2. Isus, Evangheliile sinoptice și Fapte; 3. Scrisorile pauline; 4. Literatura ioină; 5. Evrei, Iacov, 1-2 Petru și Iuda, 5. Concluzii.

În esență, demersul lui Marshall reprezintă un exercițiu remarcabil de mediere între tendințele literaliste inflexibile ale unor teologi tradiționaliști și abordările relaxate și simplificatoare ale gândirii liberale²². Conform lui Marshall, conceptul de „teologie biblică” primește un înțeles nou, având în vedere folosirea Vechiului Testament în Noul Testament: TBNT este biblică și pentru motivul că Noul Testament folosește textul Vechiului Testament și se constituie într-un comentariu al împlinirii acestuia²³.

numeroase cărți asupra teologiei lucane și a epistolelor pauline, mai ales epistolele pastorale.

²² M. Knowles, *JGRChJ* 5 (2008), 30-33 (book review of Marshall et al., *Beyond the Bible*).

²³ Marshall, *One Gospel*, 30-40. Printr-o astfel de funcție, Noul Testament are o anumită apropiere de demersul Talmudului, care constituie un super comentariu la Vechiul Testament (Mișna și Ghemara).

ATTITUDINI RĂSĂRITEAN-ORTODOXE FAȚĂ DE TEOLOGIA BIBLICĂ

Implicarea teologilor răsăritean-ortodocși în studiile de tip teologie biblică a fost, în mod istoric, mai puțin evidentă, iar contribuțiile de marcă au fost relativ rare și de dată mai degrabă recentă. Una din problemele de fond a fost reprezentată de interesul scăzut față de studiile teologice biblice la nivel academic (de exemplu, Bizanțul nu avea școli teologice de nivel academic; universitățile rusești nu au avut secții de teologie, deși universitatea din București s-a construit de la început pe temelia unui institut biblic)²⁴.

O atenție deosebită față de acest tip de studiu biblic, s-a putut observa în timpul vieții lui Chiril Lucaris (1572-1638), care a fost unul din patriarhii Constantinopolului (și conducea, din această poziție, și Bisericele ortodoxe din Grecia, Polonia, Lituania, Țările Românești, și Ucraina) care a încercat să reformeze teologia și crezul Ortodoxiei Răsăritene. El a scris o Mărturisire de Credință Ortodoxă, publicată la Geneva, în 1629, iar în cele 18 articole ale acesteia el a inclus multe elemente din crezul protestant (învățătura despre predestinare, despre îndreptățire prin credință, acceptarea doar a două sacramente – botez și euharistie, în loc de șapte; nrecunoașterea infailibilității Bisericii; respingerea închinării la icoane, etc.). El a trimis numeroși studenți greci în Anglia, Olanda și Elveția (de exemplu, pe viitorul patriarh al Alexandriei, Metrophanes Kritopoulos), iar printre studenții care au studiat alături de el la

²⁴ G. Martzelos, *Sfinții Părinți și problematica teologică*, trans. C-E. Chivu, București: Ed. Bizantină, 2000, 7. Cf. N. Matsoukas, *Tradiția greco-creștină și civilizația apuseană*, București: Ed. Minima, 1985. Th. Zisis, „Orthodoxe Theologie in Griechenland heute”, in *Theologie dans l’Eglise et dans le monde*, Chambesy: Genene, 1984, 176-185.

Padova și Veneția, s-a numărat și voievodul Radu Mihnea din Valahia (Chiril a vizitat Țările Românești de mai multe ori între 1613-1618)²⁵. Într-o scrisoare din 6 sept. 1618, el și-a istorisit transformarea teologică prin harul lui Dumnezeu și prin călăuzirea Duhului Sfânt:

După ce am obținut, prin amabilitatea unor prieteni, unele din scrierile Doctorilor Evanghelici, pe care Estul nu le-a văzut încă, iar prin influența cenzorilor de la Roma, nici măcar nu a auzit de ele, am implorat insistent ajutorul Duhului Sfânt și timp de trei ani am comparat doctrinele Părinților Greci și Latini ai Bisericii cu doctrinele Reformatorilor... Am părăsit Părinții și am luat drept călăuză Scriptura și Analogia Credenței, și doar atât. În final, prin Harul lui Dumnezeu, am îmbrățișat cauza Reformatorilor pentru că am descoperit că aveau mai multă dreptate și erau mai în acord cu doctrina lui Hristos²⁶.

O trecere în revistă a contribuțiilor istorice la dezvoltarea teologiei biblice nu poate ignora contribuția lui Petru Movilă (Moghilă), 1596-1646. Descendent din neamul domnitor al Movileștilor, el a devenit călugăr în 1627, la mănăstirea Lavra Pecerska, Ucraina, fiind înscăunat în final ca episcop metropolitan al Kievului (1632-1646). A înființat Academia Movilă din Kiev unde a impus studierea Bibliei în

²⁵ C. Davey, *Pioneer for Unity. Metrophanes Kritopoulos (1589-1639) and Relations Between the Orthodox, Roman Catholic and Reformed Churches*, London: British Council of Churches, 1987, 69-70. Cf. și R. H. Balmer, „Sola Scriptura: The Protestant reformation and the Eastern Orthodox Church”, *Trinity Journal* [Trin] 3:1 (1982), 51-56; G. Hadjiantoniou, *Protestant Patriarch. The Life of Cyril Lucaris (1572-1638) Patriarch of Constantinople*, Richmond, Virginia: John Knox Press, 1961. A. Fortesque, *The Orthodox Eastern Church*, London: Catholic Truth Society, 1911, pp. 264-269; G. A. Maloney, *A History of Orthodox Theology since 1453*, Belmont, MA: Nordland, 1976, pp. 100-101; Ernst Benz, *Die Ostkirche im Lichte der Protestantischen Geschichtsschreibung von der Reformation bis zur Gegenwart*, Muenchen: Karl Alber Freiburg, 1952.

²⁶ Davey, *Pioneer*, 73.

limbile originale (greacă, ebraică), precum și latină, pentru facilitarea dialogului cu teologii Romano-Catolici și protestanți. A publicat numeroase lucrări, printre care o ediție exegetică a evangheliilor, în 1637, precum și vestita sa Mărturisire de Credință Ortodoxă, în 1645, ca răspuns la Mărturisirea de influență calvină a patriarhului Chiril Lucaris. În 1672 Sinodul Bisericii de la Ierusalim a adoptat Mărturisirea lui Petru Movilă, drept Mărturisire de referință pentru Bisericile Ortodoxe.

D. Stăniloae

Abordarea ortodoxă a teologiei biblice depinde, bineînțeles, de atitudinea față de exegeza textului biblic. Așa cum scrie D. Stăniloae, exegeza aceasta reprezintă un „dialog viu al Bisericii cu Hristos, care se poartă în mod principal prin Sfânta Scriptură și prin Sfânta Tradiție”²⁷. Conform acestei paradigme a gândirii teologice ortodoxe Biblia reprezintă

fundamentul cercetării teologice, Părinții Bisericii au asigurat dezvoltarea acesteia, iar teologii contemporani aduc precizările și detaliile cerute de înțelegerea prezentă a Cuvântului divin²⁸.

Accentul pe lucrările patristice este adesea citat ca o pază împotriva „hermeneuticii scientiste a vestului”, profesate de școlile exegetice moderne din Biserica Romano-Catolică și din Bisericile protestante²⁹. Conform acestei înțelegeri, destul de des comunicate în lucrările teologilor ortodocși, exegeza de tip științific, cult, cu abordare lingvistică și teologică ramificată, iar de aici și teologia biblică asociată, trebuie evitate în favoarea unei teologii euharistice,

²⁷ D. Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, vol. 1, ed. a II-a, București: EIBMBOR, 1996, 21, 39.

²⁸ M. Bielawski, *Părintele Dumitru Stăniloae, o viziune filocalică despre lume*, trad. I.I. Ică jr, Deisis: 1998, 112.

²⁹ Bielawski, *op. cit.*, 114.

sacramentale (cf. M. Basarab, S. Tofană)³⁰, sau a unei noi hermeneutici biblice ortodoxe, reasezate metodologic³¹. Conform acestor abordări, „exclusivismul biblic” protestant³² ar putea fi evitat printr-o „ermineutică proprie” care să abordeze Biblia în mod „mai puțin analitic și mai mult sintetic”, bazat, în mod preponderent, pe studiul Părinților Bisericii³³. Totuși, așa cum arată literatura în creștere, a face

³⁰ Cf. avansarea acestei idei de către patriarhul Iustin Moisescu la Geneva, în I. Caraza, *Sfânta Scriptură și Sfânta Tradiție în teologia patristică*, Editura Eparhiei Sloboziei, București, 2007, 9. M. Basarab, *Interpretarea Sfintei Scripturi în Biserica Ortodoxă*, Cluj-Napoca: Alma Mater, 2005; „Cuvântul lui Dumnezeu ca Euharistie: înțelegerea și interpretarea Bibliei în lumina experienței euharistice liturgice, din perspectiva ortodoxă”, în *Studia Universitatis Babeș-Bolyai, Theologia orthodoxa*, 1-2/1998, 109-123.

³¹ C. Coman, *Erminia Duhului. Texte fundamentale pentru o ermineutică duhovnicească*, Ed. Bizantină, București, 2002. Cf. Martzelos, *Sfinții Părinți și problematica teologică*; N. Matsoukas, *Introducere în gnoseologia teologică*, M. Popa (trad), Ed. Bizantină, București, 1997 etc.

³² Coman, *Erminia Duhului*, 276, 282. Nu numai teologii bisericilor tradiționale acuză extremismele bibliciste, ci și teologii evanghelici. P. D. Hanson scrie că de multe ori se ajunge la „un pietism personalizat care limitează studiul biblic între granițele patului procustean îngust al unei autosuficiențe sectare.” (P.D. Hanson, „The responsibility of Biblical Theology to Communities of Faith”, în *Theology Today* – Vol. 37, No. 1 – April 1980, 39-50, 43. O poziție contrară acestei relativizări a studiului biblic o are H. Lindell, *The Battle for the Bible*, Grand Rapids, MI: Zondervan, 1976, și alții).

³³ C. Coman, *Erminia Duhului*, 277. Cf. S. Agouridis, *apud* C. Coman, *op.cit.*, 321: „în sensul acesta, Tradiția și adevărul se identifică” (321); noua hermeneutică ortodoxă ar dori ca, în comparație cu teologia vestică, să încurajeze „mai multă sinteză și mai puțină analiză” (337; cf. S. Agouridis, *The Hermeneutics of the Holy Scriptures*, Atena, 2000 (1979)). Înțelegând limitele demersului lui Agouridis, Coman notează totuși că această abordare „nu se vrea o ermineutică biblică ortodoxă, ci mai curând o problematizare în direcția unei astfel de ermineutici...” (*op.cit.*, p. 21). Abordări mai apropiate de standardele gândirii vestice în materie de exegeză și hermeneutică biblică se pot întâlni la la V. Mihoc (școala teologică ortodoxă de la Sibiu), și S. Tofană (școala teologică ortodoxă de la Cluj, cf. noul *Centru de Studii Biblice* din Cluj). Vezi și „The Actuality of Church Fathers' Biblical Exegesis”, în J.D.G. Dunn, H. Klein U. Luz, V. Mihoc, (editors), *Auslegung der Bibel in orthodoxer und westlicher Perspektive: Akten des west-östlichen Neutestamentler/Innen-Symposiums von Neamț vom 4-11 September 1998*, (WUNT 130), Tübingen: Mohr Siebeck, 2000, 42. (în traducerea

teologie biblică este un fapt de viață intelectuală creștină, de cultură și afirmare a adevărului în termeni contemporani³⁴.

Lucrând la conturarea unei teologii biblice patristice, unii autori fac uz extensiv și de citate ale Părinților pe care le transformă, adesea necontextualizat, în avertizări contra analizei intelectuale sau a cugetării teologice. Astfel, Simeon, Noul Teolog, este citat cu cuvintele „Căci dacă ni s-ar da cunoștința adevăratei înțelepciuni și știința lui Dumnezeu prin scrieri și învățături, ce trebuință ar mai fi de credință sau de dumnezeiescul Botez și de Sfintele Taine?”³⁵

Iar Sfântul Diadoh al Foticeii este citat astfel: „Cunoștința leagă pe om de Dumnezeu prin experiență, dar nu indeamnă sufletul să cuvânteze despre lucruri”³⁶. Și tot el este citat și cu următoarele rânduri: „nimic nu e mai sărac decât cugetul care, stând afară de Dumnezeu, filosofează despre cele ale lui Dumnezeu”³⁷. Pe deoparte, aceste avertizări sunt de bun simț și binevenite, în cadrul oricărei activități spirituale și de meditare la Logosul sfânt, dar pe de altă parte, ele sunt folosite pentru a justifica în mod îndoielnic retragerea de la rigorile unei teologii biblice spirituale și academice, totodată.

În mod interesant, gândirea ortodoxă se apropie foarte mult, în astfel de încercări, de anti-intelectualismul asociat, în mod tradițional,

românească, J. Dunn, H. Klein, U. Luz, V. Mihoc *Interpretarea Sfintei Scripturi din perspectiva ortodoxă și apuseană*, Sibiu: Ed. Teofania, 2003, 6-27).

³⁴ Cf. D.A. Carson, *Probleme exegetice*, A. Giurgiu (trad), Sibiu: Betania, 1998; G.D. Fee, *Exegeza Noului Testament*, A. Giurgiu (trad), Sibiu: Colegiul Biblic Betania, 1998; G.D. Fee, D. Stuart, *Biblia ca literatură*, A. Pastor (trad), Cluj-Napoca: Logos, 1995; W. Kaiser, Jr., și M. Silva, *Principii de hermeneutică biblică*, E. Conțac (trad), Cluj-Napoca: Logos, 2006.

³⁵ Sfântul Simeon, Noul Teolog, *Traites theologique et ethiques*, I, in SC 122, *Traite I ethique*, p. 123. Și in trad. rom. a diac. Ioan I. Ică Jr, in: Sfântul Simeon, Noul Teolog, *Discursuri teologice și etice*, vol. I, Sibiu, Ed. Deisis, 1998, 135-136.

³⁶ Sfântul Diadoh al Foticeii, *Cuvant ascetic despre viața morală, despre cunoștință și despre dreapta socoteală duhovnicească, împărțit in 100 de capete*, c. 9, FR 1 (ed. a IV-a), trad., introd. și note de Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, Membru al Academiei Romane, București: Ed. Harisma, 1993, 416-417.

³⁷ Sfântul Diadoh al Foticeii, *Cuvant ascetic*, c. 7, FR 1 (ed. cit.), 415-416.

cu teologia evanghelică neoprotestantă din anumite zone ale evanghelismului american din secolele 19-20.

Totuși, nu se poate nega faptul că, între timp, apar tot mai multe lucrări valoroase, ortodoxe, de teologie biblică și exegeză³⁸, care încearcă să aducă o paradigmă proaspătă, reușită, folosind cu succes metodele culte exegetice în dialog cu evaluările gândirii patristice.

³⁸ Daniel Mihoc, *Epistolele Apocalipsei: Introducere, traducere și comentariu*, Sibiu, Romania: Teofania, 2003. Savvas Agouridis, *Comentariu la Apocalipsă*, C. Coman (trad.), București: Ed. Bizantină, 1997, 15–16, Petru Creția and Cristian (eds) Bădiliță, *Apocalipsa Lui Ioan În Tradiția Iudeo-Creștină*, C. Bădiliță și P. Creția (trad.), studiu introductiv de C. Bădiliță, București: Humanitas, 1998; Ioannis Karavidopoulos, *Comentariu la evanghelia după Marcu*, S. Preda (trad), București: Ed. Bizantină, 2001. În volumul anual *Anuarul Facultății de teologie ortodoxă*, Universitatea București, apar adesea articole importante de teologie biblică și exegeză, cum sunt: C. Rotaru, „Conceptul de binecuvântare în Efeseni 1:3. Studiu exegetic”, *Anuarul FTO* 2005, 163-182; idem, „Conceptul de ispășire în Romani 3:25, Studiu exegetic”, *Anuarul FTO* 2006, 145-170; C. Iatan, „Raportul dintre VT și NT în Epistolele pauline, Epistola către Romani și Galateni”, *Anuarul FTO* 2007, 77-108; Ș. Sandu, „Metoda Teologiei Dogmatice”, *Anuarul FTO* 2007, 315-338; C. Oancea, „Trei demersuri anistorice în exegeza biblică. Avantaje și limite ale exegezei sincronice”, *Studii teologice* 2008 (1) 39-54; I. Chișcari, „Împărăția lui Dumnezeu între aparență și potență. Pilda grăuntelui de muștar și a aluatului (Mt. 13.31-33; Mc. 4.30-32; Lc.13.18-21)”, *Studii teologice* 2008 (2) 73-128; C. Oancea, „Exegeza istorico-critică și teologia biblică ortodoxă: o reevaluare”, *Revista Teologica*, nr.3/2007.